

ОДРЖИВОСТ РАЧУНОВОДСТВА КАО ИНФОРМАЦИОНОГ СИСТЕМА

Славко Вукша³, Иван Милојевић⁴

Оригиналан научни рад

doi: 10.5937/OdrRaz2402023V

UDK: 007:657]:004

005.74:005.62

Резиме

Рачуноводство представља један својеврсан пословни језик. Свакој организацији људи усмерених на стварање и реализацију одговарајућих учинака неопходна су одговарајућа комуникациона средства. Управо једно од комуникационих средстава је и рачуноводство као информациони систем. Оно је подвргнуто процесу еволуције, процесу сталних промена и прилагођавања потребама времена и корисника. Рачуноводство у традиционалном смислу представља процес окренут ка самом књиговодству сакупљања и комплетирања пословне документације, контроле пословне документације, контирања, евиденције, класирања, сумирања, и пословног извештавања о пословних трансакцијама (што је основна функција финансијског рачуноводства). Међутим, утицај нових технологија доводи до тога да се рачуноводство шире дефинише укључујући и више повезанх целина надограђених на само књиговодство и сагласно томе повезује једну ширу целину процеса менаџерског рачуноводства.

Кључне речи: рачуноводство, информације, систем.

Увод

У време експанзије захтева за што разноврснијим подацима све је потребније и добијање квалитетних информација. Ову потребу треба да задовољи развијен информациони ситем и одговарајући

³ Profesor emeritus, Univerzitet za poslovne studije Banja Luka, R. Bosna i Hercegovina, e-mail: slavkovuksa@gmail.com

⁴ Institut primenjenih nauka, Beograd, R. Srbija, e-mail: i.miloje.bg@gmail.com

систем за управљање подацима. Они треба да интегришу теоретске поставке везане за коришћење методологије одозго надоле (top-down) са имплементацијом која се изводи методологијом одоздо нагоре (bottom-up) у савремене ЕРП системе. Методологија одозго надоле се изводи са становишта руководећег менаџмента предузећа, коришћењем методе интервјуа, чиме се дефинишу циљеви, процеси, ресурси и др. Обрнутим путем, методологија одоздо нагоре (анализом докумената) изводи се генерисањем база података. Ширину у приступу даје методологија одозго надоле, а прецизност методологија одоздо нагоре.

Развојем рачуноводственог информационог система (РИС) треба дефинисати што објективнију слику реалног окружења, његових бивших и садашњих стања (Al-Okaily, et al. 2020), као подлогу за процену будућег понашања и наравно, подлогу за даљи развој и примену информационе технологије.

Двдесетпрви век представља век информација, у тим условима пословни информациони системи постају наша стварност и потреба у свим сферама пословања.

Рачуноводство је функција у системима која се бави продуковањем разноврсних пословних информација за различите намене. Правећи разлику између: књиговодства у ужем смислу и рачуноводства као рачуноводственог информационог система у ширем смислу долази се до сврстања у савремене оквире.

Рачуноводствени информациони систем

Посматрано у организационом смислу, рачуноводство можемо дефинисати као систем састављен од низа међусобно повезаних и условљених елемената усмерених ка остварењу одговарајућег циља. Рачуноводствени системи савремено посматрани дизајнирани су тако да служе организацији у којој они треба да се примењују (Сирек, Ljutic, 2021). Организација захтева повратну спрегу да би се обезбедила управљивост системом и његовим активностима у функцији достизања постављених циљева. Рачуноводствена информација има могућности да организацији пружи повратну спрегу у управљању ситемом (Cvetković, Vujičić, Stanković, 2024).

Та повратна информација може бити класификована у три основна типа:

- одржавање планираних резултата пословања,
- директан надзор и
- доношење пословних одлука.

Информације усмерене на одржавање планираних резултата пословања су све оне информације које нам говоре о квалитету предузетих пословних активности у контексту ефеката које одражавају на имовину и капитал предузећа, његове приходе и расходе. Ове информације су у највећој мери формализоване и најчешће се презентирају у форми стандардизованих финансијских извештаја.

Информације у делу директног надзора омогућавају управљачкој структури да свакодневно има увид у ток пословних активности (Al-Delawi, Waheed, 2020). Свакодневно се прате одступања од планова и стандарда потрошње на бази изабраног и примењеног методолошког приступа. Ове информације су одређене захтевима корисника, у највећој мери. Рачуноводство мора водити рачуна о томе да није само важно поседовати информацију већ је треба презентовати на кориснику прихватљив начин.

Подручје доношења пословних одлука је окренуто како блиској тако и даљој будућности. Информације које рачуноводство обезбеђује за ову намену имају својство предрачуна, планова, калкулација и др. Најчешће се презентирају кроз годишње планове, стратегијске планове и пословне шансе.

Рачуноводствене информације су финансијске, али и натуралне. Они се морају квантификовати и свести на одређену финансијску јединицу мерену одређеном валутом. Сви финансијски извештаји и други помоћни прегледи имају претежно монетарни аспект исказивања. Међутим, има информација које се не могу исказати у финансијским показатељима (Savić, 2022). У овоме случају се ради, најчешће, о информацијама којима се нешто квалификује или предвиђа што се наводи у напоменама уз финансијске извештаје.

На основу овога може се одредити рачуноводствени информациони систем као целина која је усмерена на:

- организацију обраде и презентовања информација:
- остварењу постављених пословних резултата,
- остваривању непосредног надзора над текућим пословних активностима, којима се сервисира и подржава процес доношења пословних одлука.

Рачуноводствени информациони системи имају циљ да трансформишу инпуте (сазнања о релевантним пословним догађајима) у outpute (пословне информације). Постоје параметри на бази којих се мери ефикасност рада РИС (Al-Hiyari, et al. 2013). Најефикаснији је однос између вредности outputa и насталих трошкова за њихову продукцију.

Информације су продукт рада информационог система који се могу посматрати на различите начине. Опште посматрано није могуће рећи да се информациони системи једнозначно квалификују у одређеним областима. С тим у вези за потребе рачуноводства се може одредити као "Управљачки информациони систем је мрежа заснована на рачунима која има један или више оперативних система и који пружају одговарајуће податке руководству у сврху доношења одлука, а такође садржи неопходне механизме за увођење промена или одговора које руководство врши при доношењу одлука" (Prins, 1978).

Информациони систем је савко успешно уређивање рада, поступака, уређаја и технологије, организованих у сврху пружања благовремене, поуздане информације потребне за менаџмент предузећа ради остваривања добити (Zekic, Brajković, 2022).

Саму структуру и профил информација за пословно одлучивање није могуће универзално дефинисати за све случајеве. Они су условљени потребама и захтевима органа управљањ у предузећу.

У стручној литератури познати су разни модели информационих система, на пример:

- традиционални информациони ситем,
- производни и оперативни ситеми,
- тржишни информациони системи и
- интегрални (тотални) информациони системи.

Традиционални информациони системи су засновани на рачуноводственим принципима и рачуноводство представља њихову методолошку подлогу, они су заступљенији (Teru, Innocent Ndeyati, 2017). Остале врсте информационих система су системи за посебне намене обзиром на захтеве који су постављају пред њихове креаторе.

Менаџмент информациони систем (МИС) је интегрални информациони систем који генерише широку лепезу варијанти информација које, најчешће, служе пословном одлучивању. Моћнији, или развијенији МИС имају неколико подсистема од којих је рачуноводствени информациони систем (РИС) уопштено највећи и највише формализован.

Информација је ресурс који има цену, она нуди велике предности, а превасходно је намењена пословном одлучивању (Milojević, Mihajlović, Rantić, 2020). То је оно што информација представља менаџмент информационом систему. Циљ који оправдава трошкове који се подносе за функционисање информационих система је квалитетна информација.

С тим у вези је поћи од основне одреднице савременог рачуноводства која егзистира у пословном свету. "Рачуноводство представља научни метод којим се обухватају региструју, квантитативно одражавају економске трансакције у циљу означања економских закључака, контрол и деловања на економску активност" (Nikolajević, 1978). Рачуноводствена функција је једна од низа функција у сваком пословном систему. Производ неке активности може бити рачуноводствена информација.

Рачуноводствена функција у предузећу представља информациони систем који обавља адекватну информациону функцију зависности од конкретних околности (Knežević, Pavlović, Milačić, 2015). Рачуноводство као систем чине следећи елементи у традиционалном смислу: књиговодство са калкулацијом, рачуноводствено планирање, рачуноводствена контрола и рачуноводствена анализа, или у финансијско рачуноводство, рачуноводство трошкова и управљачко рачуноводство у савременом смислу посматрања.

Ипак ово не би могло бити универзално решење, јер важи само за случајеве развијеног нивоа рачуноводства. У случајевима где је рачуноводство неразвијено као систем функцију рачуноводства преузима књиговодство. Рачуноводство није избор, оно је нужност. Из тих разлога га је неопходно осмислити и на савремен системски начин организовати да би испунио сврху свога постојања на што економичнији начин.

Улога рачуноводства у менаџмент процесу

У прошлости задатак рачуноводства састојао се у прикупљању, сређивању, евидентирању и исказивању података о насталим догађајима (Fitrios, 2016). У тој фази цела рачуноводствена активност састојала се углавном од књиговодствених послова. Временом кориснике рачуноводствених података почињу, све више да интересују и други подаци, сем историјских. Предмет њихове пажње постају прогностичке, контролне и аналитичке информације, чиме рачуноводство преузима нову улогу и задатке да припрема информације које неће бити само неутралне поруке (подаци) већ ће садржавати и непристрасне оцене о сваком податку (Nemed, 2022).

Савремена организација рачуноводства везана је за нова схватања и за ширу примену савремених средстава за обраду података која су омогућила да се на одговарајући начин интегришу (Huerta, Scott, 2017):

- могућности савремених средстава за обраду података (брзина, тачност, могућност повезивања удаљених места, могућност једновременог књижења на више нивоа, аутоматско контирање и формална контрола тачности и др.),
- нова схватања рачуноводства као интегрисаног ситема више подсистема од којих је један од њих књиговодство,
- достигнућа других научних дисциплина.

По први пут у савременој организацији рачуноводствене функције главна књига, дневник, пробни биланс, закључни лист и остале помоћне евиденције нису видљиве на класичан начин него се могу видети по потреби на електронском медију.

Када је у питању унос или улаз података у књиговодству у савременим условима постоје и други начини (Stevanovic, Mitrovic Rajkovic, 2022). Подаци могу да се уносе у једном месту, а користе истовремено у другом месту. Није у питању само могућност преноса и мултилатералног коришћења већ и могућност истовременог коришћења (Hossain, 2024). Надаље подаци могу да се преузимају са других меморијских уређаја (дискони, траке, филмови, мреже, итд...). Оно што је реалност је унос података посредством универзалних читача. Податак учитан читачем у трговинском ланцу истовремено се трансферише у робно књиговодство и остале аналитичке и синтетичке евиденције. Нема дуплих уноса и нема временске разлике (Galjak, I. 2022). Све промене могу да се промптно третирају и имају у систему.

У сегменту контроле књижења РИС даје велику и несагледиву предност у односу на класичну обраду (Majstorović, 2003):

- немогућност брисања података,
- немогућност уношења нелогичних података,
- уношење једног податка само једном,
- немогућност приступу и промени неким подацима без одобрења,
- могућност временске и функционалне контроле,
- истовремени приступ подацима од стране више заинтересованих корисника,
- могућност брзе реконструкције неког податка итд.

У сегменту израде извештаја предности савремених система за обраду података су значајне. РИС је у стању да сам креира пројектоване или дефинисане извештаје или прегледе (Klincov, et al. 2022). Извештаји се по жељи могу видети на било којој од расположивих дестинација, пренети посредством мреже у друге системе или предузећа и приказивати у складу са потребним форматима (Petković, Đurković, 2014).

У сегменту презентације рачуноводствене апликације могу да се повезују са другим техникама и решењима (Milenković, 2023). Могуће је извештаје презентовати на више различитих начина, које је прописао законодавац.

Закључак

Систем животног циклуса у експлоатацији информационог система указује да у неком периоду после зрелости долази фаза стагнације која води паду и нестајању. Сви задужени за рачуноводствено-информациони систем настоје да идентификују тачку у систему животног циклуса информационог ситема са применом одговарајућих мера и активности како би се одложио настанак стагнације и пада и онемогућио настанак нестајања. У функцији предузимања таквих активности постоје различите врсте и различита подручја ангажмана. Све активности на том плану могу да се сврстају у шире области ангажовања као што су: истраживање интерних веза између ентитета информационог система, стратегија коришћења ресурса, реинжењеринг и планирање.

Теорија информација је дисциплина која користи методе теорије вероватноће, математичке, статистике, економетрије и др. Важна компонента обједињења дисциплина које се убрајају у теорију информација је широка примена статистичких метода.

Функционисање рачуноводног информационог система, треба да обезбеди: правовремено располагање поузданим управљачким информацијама под рационалним условима претварање управљачких информација у регулационе сигнале којима ће се органи менаџмета покоравати и обезбеђење повратне спреге.

Из до сада изложеног следи да рачуноводствени информациони ситем, поред енергије и материје претпоставља и трећу битну компоненту стваралачког потенцијала – информацију – која омогућује: сузбијање ентропије, повећање организованости, одржавање оптималних односа између утрошака и учинака као и одржавање стабилности система.

Literatura

1. Al-Delawi, A. S., and Waheed M. R. (2020) "The impact of accounting information system on performance management." *Polish Journal of Management Studies* 21.2: 36-48.

2. Al-Hiyari, A, et al. (2013)"Factors that affect accounting information system implementation and accounting information quality: A survey in University Utara Malaysia." *American Journal of Economics* 3.1: 27-31.
3. Al-Okaily, Aws, et al. (2020) "Accounting information system effectiveness from an organizational perspective." *Management Science Letters* 10.16: 3991-4000.
4. Cipek, K. and Ljutić I. (2021): "The influence of digitalization on tax audit." *Oditor*, 37.
5. Cvetković, D., Vujičić, S., & Stanković, S. (2024). The role of the accountant in preventing money laundering. *Trendovi u poslovanju*, 12(1), 27-38. <https://doi.org/10.5937/trendpos2401026C>
6. Fitrius, R. (2016) "Factors that influence accounting information system implementation and accounting information quality." *International Journal of Scientific & Technology Research* 5.4: 192-198.
7. Galjak, I. (2022) "Pravno uređenje inventarisanja u javnom sektoru." *Revija prava-javnog sektora* 2.1: 27-43.
8. Hemed, I. R. (2022) "Normative arrangement of financial innovations in banking." *Finansijski savetnik* 27.1: 25-64.
9. Hossain, K. M. (2024). "The Usefulness of an Accounting Information Systems for Effective Organizational Performance." *Available at SSRN 4956574*
10. Huerta, E., and Scott J. (2017) "An accounting information systems perspective on data analytics and Big Data." *Journal of information systems* 31.3 (2017): 101-114.
11. Klincov, R., et al. (2022) "Understandings of economic laws in modern economic theory." *Akcionarstvo* 28.1: 99-113.
12. Knežević, G., Pavlović, V., & Milačić, L. (2015). The challenges of implementation of ERP in accounting. *Ekonomski pogledi*, 17(2), 107-122. <https://doi.org/10.5937/EkoPog1502107K>
13. Majstorović, A. (2003). Correlation between accounting theory and information systems. *Revizor*, 6(24), 57-65.

14. Milenković, N. (2023) "Mogućnosti koriscenja aplikacija sa otvorenom licencom u razvoju programa." *ITB-informatika, tehnika, biznis* 1.1: 33-48.
15. Milojevic, I, Mihajlovic M, and Pantic N. (2020) "Collection and documentation of audit evidence." *Oditor*: 77.
16. Николајевић Т.Р., Теорија и методологија рачуноводства, Савремена администрација, Београд, 1978.
17. Prins T., Информациони системи за организоаве планирања и контроле, Београд. 1978.
18. Petković, Đ., & Đurković, E. (2014). The role of accounting information in improving company performance in the integration processes. *Anali Ekonomskog fakulteta u Subotici*, 32, 441-450.
19. Savić, B. (2022) "Značaj integrisanog izveštavanja za funkcionisanje tržišta kapitala." *Akcionarstvo* 28.1: 7-20.
20. Stevanovic, A, Mitrovic S, and Rajkovic A. (2022) "Application of information technologies and the internet in modern business." *Oditor*: 54.
21. Teru, S. P., Innocent I., and J. T. Ndeyati. (2017) "A review of the impact of accounting information system for effective internal control on firm performance." *Indian Journal of Finance and Banking* 1.2: 52-59.
22. Zekic, M, and Brajković B. (2022) "Uloga finansijskog menadžmenta u preduzeću." *Finansijski savetnik* : 7.

SUSTAINABILITY OF ACCOUNTING AS AN INFORMATION SYSTEM

Slavko Vukša⁵, Ivan Milojević⁶

Abstract

Accounting represents a kind of business language. Any organization of people focused on the creation and realization of appropriate effects needs appropriate means of communication. Accounting is precisely one of the means of communication. It is subjected to a process of evolution, a process of constant changes and adaptation to the needs of time and users. Accounting in the traditional sense is the process of collecting and completing business documentation, controlling business documentation, accounting, recording, classifying, summarizing, and business reporting on business transactions (which is the basic function of financial accounting). However, the influence of computers leads to the fact that accounting is conceptually defined more broadly, including means for data processing, and thus comes the term management accounting.

Key words: *accounting, information, system.*

Datum prijema / Date of arrival: 22.09.2024.

Datum prihvatanja / Accepted date: 07.11.2024.

⁵ Professor Emeritus, University of Business Studies Banja Luka, R. Bosnia and Herzegovina, e-mail: slavkovuksa@gmail.com

⁶ Institute of Applied Sciences, Belgrade, R. Serbia, e-mail: i.miloje.bg@gmail.com